ISSN 2518-1467 (Online),
ISSN 1991-3494 (Print)

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ
ҰЛТТЫҚ ҒЫЛЫМ АКАДЕМИЯСЫНЫҢ
Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетінің

Х А Б А Р Ш Ы С Ы

ВЕСТНИК

НАЦИОНАЛЬНОЙ АКАДЕМИИ НАУК РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН
Казахский национальный педагогический университет имени Абая

THE BULLETIN

THE NATIONAL ACADEMY OF SCIENCES OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN
Abai Kazakh National Pedagogical University

PUBLISHED SINCE 1944

3 (397)

MAY – JUNE 2022

ALMATY, NAS RK

БАС РЕДАКТОР:

ТҮЙМЕБАЕВ Жансейіт Қансейітұлы, филология ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА құрметті мүшесі, Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің ректоры (Алматы, Қазақстан)

БАС РЕДАКТОРДЫҢ ОРЫНБАСАРЫ:

БИЛЯЛОВ Дархан Нұрланұлы, PhD, ҚР ҰҒА құрметті мүшесі, Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетінің ректоры (Алматы, Қазақстан), **H = 2**

ҒАЛЫМ ХАТШЫ:

ӘБІЛҚАСЫМОВА Алма Есімбекқызы, педагогика ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА академигі, Абай атындағы ҚазҰПУ Педагогикалық білімді дамыту орталығының директоры (Алматы, Қазақстан), **H = 2**

РЕДАКЦИЯ АЛҚАСЫ:

САТЫБАЛДЫ Әзімхан Әбілқайырұлы, экономика ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА академигі, Экономика институтының директоры (Алматы, Қазақстан), **H = 5**

САПАРБАЕВ Әбдіжапар Жұманұлы, экономика ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА құрметті мүшесі, Халықаралық инновациялық технологиялар академиясының президенті (Алматы, Қазақстан), **H = 4**

ЛУКЬЯНЕНКО Ирина Григорьевна, экономика ғылымдарының докторы, профессор, «Киево-Могилян академиясы» ұлттық университетінің кафедра меңгерушісі (Киев, Украина), **H=2**

ШИШОВ Сергей Евгеньевич, педагогика ғылымдарының докторы, профессор, К. Разумовский атындағы Мәскеу мемлекеттік технологиялар және менеджмент университетінің кәсіптік білім берудің педагогикасы және психологиясы кафедрасының меңгерушісі (Мәскеу, Ресей), **H = 4**

СЕМБИЕВА Ләззат Мыктыбекқызы**,** экономика ғылымдарының докторы, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің профессоры (Нұр-Сұлтан, Қазақстан), **H = 3**

АБИЛЬДИНА Салтанат Қуатқызы, педагогика ғылымдарының докторы, профессор, Е.А.Бөкетов атындағы Қарағанды мемлекеттік университеті педагогика кафедрасының меңгерушісі (Қарағанды, Қазақстан), **H = 3**

БУЛАТБАЕВА Күлжанат Нурымжанқызы, педагогика ғылымдарының докторы, профессор, Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясының бас ғылыми қызметкері (Нұр-Сұлтан, Қазақстан), **H = 2**

РЫЖАКОВ Михаил Викторович, педагогика ғылымдарының докторы, профессор, Ресей білім академиясының академигі, «Білім берудегі стандарттар және мониторинг» журналының бас редакторы (Мәскеу, Ресей), **H =2**

ЕСІМЖАНОВА Сайра Рафихевна, экономика ғылымдарының докторы, Халықаралық бизнес университетінің профессоры, (Алматы, Қазақстан), **H = 3**

«Қазақстан Республикасы Ұлттық ғылым академиясының Хабаршысы».
ISSN 2518-1467 (Online),
ISSN 1991-3494 (Print).
Меншіктенуші: «Қазақстан Республикасының Ұлттық ғылым академиясы» РҚБ (Алматы қ.).
Қазақстан Республикасының Ақпарат және коммуникациялар министрлігінің Ақпарат комитетінде 12.02.2018 ж. берілген
№ 16895-Ж мерзімдік басылым тіркеуіне қойылу туралы куәлік.
Тақырыптық бағыты: *әлеуметтік ғылымдар саласындағы зерттеулерге арналған.*
Мерзімділігі: жылына 6 рет.
Тиражы: 300 дана.
Редакцияның мекен-жайы: 050010, Алматы қ., Шевченко көш., 28, 219 бөл., тел.: 272-13-19
http://www.bulletin-science.kz/index.php/en/

© Қазақстан Республикасының Ұлттық ғылым академиясы, 2022

Типографияның мекен-жайы: «Аруна» ЖК, Алматы қ., Мұратбаев көш., 75.

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР:

ТУЙМЕБАЕВ Жансеит Канcеитович, доктор филологических наук, профессор, почетный член НАН РК, ректор Казахского национального университета им. аль-Фараби (Алматы, Казахстан)

ЗАМЕСТИТЕЛЬ ГЛАВНОГО РЕДАКТОРА:

БИЛЯЛОВ Дархан Нурланович, PhD, почетный член НАН РК, ректор Казахского национального педагогического университета им. Абая (Алматы, Казахстан), **Н = 2**

УЧЕНЫЙ СЕКРЕТАРЬ:

АБЫЛКАСЫМОВА Алма Есимбековна, доктор педагогических наук, профессор, академик НАН РК, директор Центра развития педагогического образования КазНПУ им. Абая (Алматы, Казахстан), **Н = 2**

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ:

САТЫБАЛДИН Азимхан Абылкаирович, доктор экономических наук, профессор, академик НАН РК, директор института Экономики (Алматы, Казахстан), **Н = 5**

САПАРБАЕВ Абдижапар Джуманович, доктор экономических наук, профессор, почетный член НАН РК, президент Международной академии инновационных технологий (Алматы, Казахстан), **Н = 4**

ЛУКЬЯНЕНКО Ирина Григорьевна, доктор экономических наук, профессор, заведующая кафедрой Национального университета «Киево-Могилянская академия» (Киев, Украина), **Н = 2**

ШИШОВ Сергей Евгеньевич, доктор педагогических наук, профессор, заведующий кафедрой педагогики и психологии профессионального образования Московского государственного университета технологий и управления имени К. Разумовского (Москва, Россия), **Н = 4**

СЕМБИЕВА Ляззат Мыктыбековна, доктор экономических наук, профессор Евразийского национального университета им. Л.Н. Гумилева (Нур-Султан, Казахстан), **Н = 3**

АБИЛЬДИНА Салтанат Куатовна, доктор педагогических наук, профессор, заведующая кафедрой педагогики Карагандинского университета имени Е.А.Букетова (Караганда, Казахстан), **Н=3**

БУЛАТБАЕВА Кулжанат Нурымжановна, доктор педагогических наук, профессор, главный научный сотрудник Национальной академии образования имени Ы. Алтынсарина (Нур-Султан, Казахстан), **Н = 3**

РЫЖАКОВ Михаил Викторович, доктор педагогических наук, профессор, академик Российской академии образования, главный редактор журнала «Стандарты и мониторинг в образовании» (Москва, Россия), **Н=2**

ЕСИМЖАНОВА Сайра Рафихевна, доктор экономических наук, профессор Университета международного бизнеса (Алматы, Казахстан), **Н = 3**

«Вестник Национальной академии наук Республики Казахстан».
ISSN 2518-1467 (Online),
ISSN 1991-3494 (Print).
Собственник: РОО «Национальная академия наук Республики Казахстан» (г. Алматы). Свидетельство о постановке на учет периодического печатного издания в Комитете информации Министерства информации и коммуникаций и Республики Казахстан **№ 16895-Ж,** выданное 12.02.2018 г.
Тематическая направленность: *посвящен исследованиям в области социальных наук.*
Периодичность: 6 раз в год.
Тираж: 300 экземпляров.
Адрес редакции: 050010, г. Алматы, ул. Шевченко, 28, ком. 219, тел. 272-13-19
http://www.bulletin-science.kz/index.php/en/

© Национальная академия наук Республики Казахстан, 2022

Адрес типографии: ИП «Аруна», г. Алматы, ул. Муратбаева, 75.

EDITOR IN CHIEF:

TUIMEBAYEV Zhanseit Kanseitovich, Doctor of Philology, Professor, Honorary Member of NAS RK, Rector of Al-Farabi Kazakh National University (Almaty, Kazakhstan).

DEPUTY CHIEF DIRECTOR:

BILYALOV Darkhan Nurlanovich, Ph.D, Honorary Member of NAS RK, Rector of Abai Kazakh National Pedagogical University (Almaty, Kazakhstan), **H = 2**

SCIENTIFIC SECRETARY;

ABYLKASYMOVA Alma Yessimbekovna, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Executive Secretary of NAS RK, President of the International Academy of Innovative Technology of Abai Kazakh National Pedagogical University (Almaty, Kazakhstan), **H = 2**

EDITORIAL BOARD:

SATYBALDIN Azimkhan Abilkairovich, Doctor of Economics, Professor, Academician of NAS RK, Director of the Institute of Economics (Almaty, Kazakhstan), **H = 5**

SAPARBAYEV Abdizhapar Dzhumanovich, Doctor of Economics, Professor, Honorary Member of NAS RK, President of the International Academy of Innovative Technology (Almaty, Kazakhstan) **H = 4**

LUKYANENKO Irina Grigor'evna, Doctor of Economics, Professor, Head of the Department of the National University "Kyiv-Mohyla Academy" (Kiev, Ukraine) **H = 2**

SHISHOV Sergey Evgen'evich, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Head of the Department of Pedagogy and Psychology of Professional Education of the Moscow State University of Technology and Management named after K. Razumovsky (Moscow, Russia), **H = 4**

SEMBIEVA Lyazzat Maktybekova, Doctor of Economic Science, Professor of the L.N. Gumilyov Eurasian National University (Nur-Sultan, Kazakhstan), **H = 3**

ABILDINA Saltanat Kuatovna, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Head of the Department of Pedagogy of Buketov Karaganda University (Karaganda, Kazakhstan), **H = 3**

BULATBAYEVA Kulzhanat Nurymzhanova, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Chief Researcher of the National Academy of Education named after Y. Altynsarin (Nur-Sultan, Kazakhstan), **H = 2**

RYZHAKOV Mikhail Viktorovich, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, academician of the Russian Academy of Education, Editor-in-chief of the journal «Standards and monitoring in education» (Moscow, Russia), **H = 2**

YESSIMZHANOVA Saira Rafikhevna, Doctor of Economics, Professor at the University of International Business (Almaty, Kazakhstan), **H = 3.**

Bulletin of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan.
ISSN 2518-1467 (Online),
ISSN 1991-3494 (Print).
Owner: RPA «National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan» (Almaty). The certificate of registration of
a periodical printed publication in the Committee of information of the Ministry of Information and Communications
of the Republic of Kazakhstan **No. 16895-Ж,** issued on 12.02.2018.
Thematic focus: *it is dedicated to research in the field of social sciences.*
Periodicity: 6 times a year.
Circulation: 300 copies.
Editorial address: 28, Shevchenko str., of. 220, Almaty, 050010, tel. 272-13-19
http://www.bulletin-science.kz/index.php/en/

© National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan, 2022

Address of printing house: ST «Aruna», 75, Muratbayev str, Almaty.

BULLETIN OF NATIONAL ACADEMY OF SCIENCES
OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN
ISSN 1991-3494
Volume 3, Number 397 (2022), 136-148
https://doi.org/10.32014/2022.2518-1467.307

ӘОЖ 14.35.09

Э.Ә. Өтебаева*, А.Ә. Солтанбекова, А.Б. Шормақова

Ахмет Байтұрсынұлы атындағы Тіл білімі институты,
Алматы, Қазақстан.
E-mail: *elmira_abdigali@mail.ru*

ҚАЗАҚ ҚЫЗЫНА ҚАТЫСТЫ ИДИОЭТНИКАЛЫҚ БІРЛІКТЕРДІҢ ӘДІСТЕМЕЛІК ЖӘНЕ ЭТНОТАНЫМДЫҚ НЕГІЗДЕРІ

Аннотация. Мақалада қазақ жігіттері мен қазақ қыздарының өзіндік бейнесі, ұлт руханиятына сай қасиеттері мен сан қырлы сыры сөз етіледі. Қызды мінсіз (идеал) тұлға ретінде марапаттайтын танымдық бірліктер анықталады. Қазақ қызына қатысты тілдік бірліктер ұлттың менталитетін танытатын тілдік көрсеткіш ретінде айқындалады. Мақалада тілдің лексикалық байлығы негізінде халықтың рухани, мәдени өмірін, салт-дәстүрі мен әдет-ғұрпынан хабар беретін атаулардың ерекшеліктері сипатталды. Бағалау жүйесінде қыз болмысына, қыз бейнесіне, қыз сын-сипатына деген талғамдық, танымдық критерийлер көрсетілді. Қыз сынына қатысты кез келген тілдік бірліктерде ұлттық дүниетаным, тәлім-тәрбие, салт-дәстүрлер көрініс береді. Қыздың сынына қатысты тілдік бірліктерді коммуникативті бағытта оқыту арқылы, олардың сөздік қорын байыта түсеміз әрі ұлттық тәлім-тәрбие бере аламыз. Қызға қатысты этномәдени мұраны деңгей бойынша бейімдеп, оларды студенттерге ұлттық құндылықтар мен ұлттың тарихи даму кезеңдерін танытатын күрделі құрал ретінде оқыту қажет. Мақалада қызға қатысты атаулардың мазмұнын аша отырып этнотанымдық тілдік білімін толықтырады. Нәтижесінде студент қазақ қыздың бітімін танытатын, білдіретін сөздердің тілтанымдық қалыптасу мен даму жолын, мағынасын түсіне алады.

Мақалада қазақ қызының болмысын, киім киісін, жүріс-тұрысын сипаттайтын лингво-мәдени бірліктерді танытуда бірнеше жаттығулар

мен тапсырмалар берілді. Ол тапсырмалар арқылы оқушының лингвомәдени білім көкжиегі кеңейе түсті.

Түйін сөздер: жігіт сыны, қыз сыны, әдет-ғұрып, салт-дәстүр, бағалау, ұлттық менталитет, рухани мәдениет, этикалық норма, эстетикалық таным, этнопедагогика, лингвомәдени бірліктер, жаттығулар мен тапсырмалар.

Э.А. Утебаева*, А.А. Солтанбекова, А.Б. Шормакова

Институт языкознания им. А. Байтурсынова, Алматы, Казахстан.
E-mail: *elmira_abdigali@mail.ru*

МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ И ЭТНОЯЗЫКОВЫЕ ОСНОВЫ ИДИОЭТНИЧЕСКИХ ЕДИНИЦ ПО ОТНОШЕНИЮ К ОБРАЗУ КАЗАХСКОЙ ДЕВУШКИ

Аннотация. В статье рассказывается о самобытном образе казахских парней и девушек-казахов, о свойствах и многогранности духовности нации. Определяются когнитивные единицы, которые награждают девушку как совершенную (идеальную) личность. Языковые единицы по отношению к казахской девушке определяются как языковой показатель, отражающий менталитет нации. В статье описаны особенности названий, которые на основе лексического богатства языка передают духовную, культурную жизнь, традиции и обычаи народа. В системе оценивания были отражены вкусовые, познавательные критерии к бытию девушки, образу девушки, характеру девушки. В любом языковом единстве, касающемся критики девушки, отражается национальное мировоззрение, воспитание, традиции. Благодаря коммуникативному обучению языковым единицам, относящимся к критике девушки, мы обогащаем их словарный запас и можем дать национальное воспитание. По отношению к девочке необходимо адаптировать этнокультурное наследие по уровню и обучать их как сложный инструмент, отражающий национальные ценности и этапы исторического развития нации. В статье раскрывается содержание имен, относящихся к девушке, дополняет ее этноязыковые знания. В результате студент может понять значение, языковое становление и развитие слов, обозначающих казахскую девушку.

В статье представлен ряд упражнений и заданий по проявлению лингвокультурных единиц, характеризующих идентичность, одежду и поведение казахской девушки. Благодаря этим заданиям были расширены горизонты лингвистических и культурных знаний студента.

Ключевые слова: критика парня, критика девушки, обычаи, традиции, оценка, национальный менталитет, духовная культура, этическая норма, эстетическое познание, этнопедагогика, лингвокультурологические единицы, упражнения и задания.

E.A. Utebayeva*, A.A. Soltanbekova, A.B. Shormakova

A. Baitursynov Institute of Linguistics, Almaty, Kazakhstan.
E-mail: *elmira_abdigali@mail.ru*

METHODOLOGICAL AND ETHNO-LINGUISTIC FOUNDATIONS OF IDIOETHNIC UNITS IN RELATION TO THE IMAGE OF A KAZAKH GIRL

Abstract. The article tells about the original image of Kazakh boys and girls-Kazakhs, about the properties and versatility of the spirituality of the nation. The cognitive units that reward a girl as a perfect (ideal) person are determined. Language units in relation to the Kazakh girl are defined as a language indicator that reflects the mentality of the nation. The article describes the features of names that convey the spiritual, cultural life, traditions and customs of the people on the basis of the lexical richness of the language. The evaluation system reflected the taste and cognitive criteria for the girl's existence, the image of the girl, the character of the girl. Any linguistic unity concerning the criticism of a girl reflects the national worldview, upbringing, traditions. Thanks to the communicative training of language units related to the criticism of the girl, we enrich their vocabulary and can give a national education. In relation to the girl, it is necessary to adapt the ethno-cultural heritage to the level and train them as a complex tool that reflects national values and stages of the historical development of the nation. The article reveals the content of the names related to the girl, complements her ethno-linguistic knowledge. As a result, the student can understand the meaning, language formation and development of words denoting a Kazakh girl.

The article presents a number of exercises and tasks on the manifestation of linguistic and cultural units that characterize the identity, clothing and behavior of a Kazakh girl. Thanks to these tasks, the horizons of linguistic and cultural knowledge of the student were expanded.

Key words: criticism of the boy, criticism of the girl, customs, traditions, assessment, national mentality, spiritual culture, ethical norms, aesthetic knowledge, ethnopedagogics, linguistic and cultural units, exercises and tasks.

Кіріспе. Қазіргі жаһандану кезеңінде мәдени танымдық бірліктерді мағынасына қарай тақырыптық аяда, мағыналық өрісте қарау, олардың табиғатын жалпы ұлттық менталитетпен байланыстыра қарастыру, яғни ұлттық мәдени аспектілерін ашып қарастыра зерттеу кең үрдіс алып келеді. Мұндай тәсіл тілдегі этномәдени атауларды эстетикалық, дүниетанымдық, мәдени-тарихи тұрғыдан терең, жан-жақты түсінуге мүмкіндік береді. Өйткені шындық өмірдегі зат, құбылыс атаулары бір-бірімен байланысып, біріне-бірі ұштасып, бір-бірімен астасып жатады, іргелестік қатыста болады. Сөздің тілдегі мағыналық аясы мен өрісіне, өзге ұғымдармен сыбайластығына назар аударсақ, бір ғана атаудың өзінде қаншалықты мәдени ұлттық мазмұн жатқанын, этностың материалдық, рухани мәдениетінде алатын орнын айқын аңғаруға болады. Ондағы мақсат – тілдің лексикалық байлығы негізінде халықтың рухани, мәдени өмірін, салт-дәстүрі мен әдет-ғұрпын, ой-жүйесі мен дүниетанымын жан-жақты ашып көрсету.

Тіл байлығының танымдық мәнін анықтау ұлттың әлеуметтік рухани, мәдени болмысын саралап тануға мүмкіндік береді. Сондықтан ұлттық тілдің ерекшелігін, табиғатын ашу бағытында тіл туралы онтологиялық көзқарасты сол тілде сөйлеуші халықтың жан дүниесімен, ой-санасымен, тарихымен және мәдениетімен тығыз байланыста қарастыру – қазіргі тіл білімінің, соның ішінде қазақ тіл білімінің өзекті мәселелерінің бірі болып отыр. Сондықтан қазіргі қазақ этнолингвистика ғылымы алдында жинақталған тәжірибені теориялық әрі практикалық тұрғыдан тиянақтап қорытындылау, тиісті ғылыми талдау жүргізіп, соның негізінде тіл бірліктерін этномәдени семантикамен анықтап белгілеу міндеттері қойылып отыр. Этнолингвистика саласы біздің көбінесе тілдің осы қасиетін зерттеуге, халық тілінің байлығын мүмкіншілігін толық қамтып, оның ішкі мазмұнына терең үңіліп, қыр-сырын анықтай түсуге бағыттайды.

Зерттеу материалы мен әдістері. Этностың, ұлттың мәдени-танымдық жүйесін зерттеу барысында теориялық-әдістемелік негіз ретінде антропоцентристік және когнитивтік лингвистиканың «ғаламның тілдік бейнесі» теориясының қағидалары басшылыққа алынады. Қазақ лексикасындағы этномәдени атаулардың нақты деректері жүйелілік қатынаста қарастырылады және шетел, отандық ғалымдардың лингвистика, когнитивті лингвистика және концептология, этнолингвистика салаларындағы теориялық-әдістанымдық қағидалары басшылыққа алынып, ғылыми-теориялық негіз болады.

Зерттеуде тілдік деректерді жинақтау, сипаттау тәсілдері тәсілдері де қолданылды. Сонымен бірге, жеке жаттығуды оқытуда жеке тілдік

бірліктердің мағынасын ашу әдісі, бақылау әдісі, сұрау әдісі, сандық және сапалық талдау әдісі, тіл байлығын дамытуда қолданған мәтінмен жұмыс жасау әдістері қарастырылды. Сондай-ақ, өз бетімен ізденім әдісі, шығармашылық талдау әдісі, құрылымдық топтау әдістері де қолданылды.

Талқылау. Адамның жыныс ерекшелігін бейнелейтін тілдік сөздер ұлттың тарихын, дүниетанымын, психологиясын, рухани-мәдени өмірін өз бойына сіңірген маңызды лингвомәдени бірліктер болып табылады. Мәселен, қазақ халқында жас ерекшелігі мен тұрмыстық беделіне қарай, әйел адамды: қыз, бойжеткен, бикеш, келіншек, қатын, ана, шеше, апа, бәйбіше, тоқал, әже, кемпір, өгей ана, ене т.б. десе, ер адамды: жігіт, бойдақ, еркек, аға, әке, ата, шал, қарасақал, ақсақал т.б. лингвомәдени бірліктермен сипатталады.

Қазақ салт-дәстүрінде жеке-дара адамды және сол адамдардан тұратын қалың көпшілікті бағалайтын «жақсы», «жаманнан» басқа да танымдық өлшемдер мен объектілер бар. Солардың бірі – өзіндік бір ерекшелігі бар әлеуметтік топ саналатын жастар қауымының көрнекті де көрікті өкілдері – жігіттер мен қыздар. Бұлар басқа жұрттан өзгешелеу, елдің бетке ұстар ұлдары мен қыздары. Олар ұлт ұландары, көз қуантар көркі, үміт артар болашағы, өміршең өркені. Сондықтан да болар, қазақ қауымында үлкенге құрмет, жасқа ізет көрсете отырып, жігіт пен қыз әулетіне деген көңіл, көзқарас мүлдем басқаша. Оларға артылар үміт пен сенім де, оларға қойылар талап пен сын да, оларға берілер баға мен өлшем мүлдем өзгеше, ауқымы кең.

«Жігіт сыны», «Қыз сыны» деп қазақ жігіттері мен қазақ қыздарының өзіндік бейнесін, ұлт руханиятына сай оның моральдық-этикалық, эстетикалық, физиологиялық, психологиялық қасиеттері мен сан қырлы сырын паш етіп, идеал тұлға ретінде марапаттайтын танымдық және бағалау жүйесіне барып саяды.

Қазақ тілінің лексика-фразеологиялық байлығында «жақсы жігіт», «жақсы қыз» деген жалпы ұғымдардың қыр-сырын, мәні мен мәнісін жан-жақты ашатын тілдік бірліктер өте көп. Қазақ қауымын құрайтын саны көп, сапасы сан алуан әлеуметтік топтардың ішінде азаматтық мәртебесі биік топқа «жігіттер» жатады. Бұрын да, қазір де өресі биіктеп, өрісі кеңеймесе, «жігіт» ұғымының мәртебесі төмендеген емес. Жігіттің баламасы – «ер азамат», «азамат». Ел қорғаны болған ер жігіттің ерен ерлігінен басталып, бармағынан бал тамған сұлу да шебер қыздың ақ саусақтарының салаларына дейін сипаттайтын сөз өрнектері бүгінгі өмірімізде жаңғырып, жандана бастаған «Жігіт сыны», «Қыз сыны» атты дәстүрімізді шынайы ұлттық тұрғыдан танып білуге байланысты.

Ғалым Нұргелді Уәли қыз сынын қыздың сұлулығын анықтайтын әрі айғақтайтын ғұрыптық мәнді шара екенін айта келе, қыз сынын «Түйе тарту (тайлақ шешу)», «жез бұйдалы інгеннің биі», «түйе шешу» деп әртүрлі атаумен аталып келген ғұрыптардың құрамдас бөлігі екенін айтады (Уәли, 2017: 142).

Қазақ болмысында жалпы қыз баласына әсіресе «жақсы қыз», «сұлу», «ару» ұғымдарына байланысты ғасырлар бойы қалыптасқан дәстүрлі көзқарасы, өзіндік таным, бағалау принцип-критерийлер барлығы белгілі. Халық ауыз әдебиеті мен эпостық жырларда, халықтың даналық сөздерінде «қазақ қызының идеалы қандай?» деген сауалға жауап та бар. Дегенмен, ол деректер бүкіл көркемсөз әлемінде, рухани жадымызда інжу-маржандай шашырап жатыр десек те болады.

Қызға қырық үйден тиым деп халқымыз әрқашан да қыз баланы ибалылыққа, иманжүзділікке, болмысы өзгеше нәзіктікке, сыпайылыққа тәрбиелеуге аса жауапкершілікпен қараған.

Уақыт өте келе, халқымыздың салт-дәстүрінің өзгеруіне, жаңалануына байланысты бұл модельдер де өзгеріп, жаңғырып отыруы заңды. Өткен замандағы көшпелі қазақ өмір талабына, салт-дәстүріне сәйкес өсіп-өнген, тәрбие алған қазақ қыздары мен бүгінгі өркениетті ел жағдайындағы жасаушы қыздарымызды бір қатарға қоюға болмайтын сияқты. Өйткені ұлттық менталитетіміз өзгере бастады. Дегенмен, дәстүр жалғастығы әлі үзіле қойған жоқ. Бағалылыққа деген көзқарасымызда қыз болмысына, қыз бейнесіне, қыз сын-сипатына деген талғамдық, танымдық критерийлерімізде әлі де Абай дәуіріндегі ұғым-түсінігіміз сақталып келеді.

Сондықтан да «Қазақ қызы идеалына» Абай көзімен қарап, төмендегі өлең жолдарына тағы бір көз салсақ:

Қақтаған ақ күмістей кең маңдайлы,
Аласы аз қара көзі нұр жайнайды.
Жіңішке қара қасы сызып қойған,
Бір жаңа ұқсатамын туған айды.
Маңдайдан тура түскен қырлы мұрын,
Ақша жүз, алқызыл бет тіл байлайды.
Аузын ашса, көрінер кірсіз тісі,
Сықылды қолмен тізген іш қайнайды.
Сөйлесе, сөзі әдепті һәм мағыналы,
Күлкісі бейне бұлбұл құс сайрайды
Жұп-жұмыр ақ торғындай мойыны бар,
Үлбіреген тамағын күн шалмайды.
Тақтайдай жауырыны бар, иығы тік,

Қос алма кеудесінде қисаймайды.
Сорақы ұзын да емес, қысқа да емес,
Нәзік бел тал шыбықтай бұраңдайды.
Етіндей жас баланың білегі бар
Әжімсіз ақ саусағы іске ыңғайлы.
Қолаң қара шашы бар жібек талды,

Торғындай толқын ұрып көз таңдайды (Абай). Көріп отырғанымыздай, Абай өзінің осы бір ғана өлеңі арқылы қазақ қызының өз кезіндегі идеалын суреттеп отыр. Қазақ қызының сын-сипатын суреттеудегі тәсілі қазір де «Қыз сынына» қойылар талаптардың ең бастыларын атап отырған сияқты. Солай бола тұрса да, «Қазақ қызы кім?» деген сауалға жалпы түрде болса да жауап беретін болсақ, ең алдымен мынадай моделді (үлгіні) көз алдымызға елестете алар едік.

1. Қыз – перзент. Перзент болғанда да, қалаулы перзент. Отау құрған жас жұбайлар асыға күткен алғашқы перзенті қыз болса, қатты қуанған, өйткені қыз бала шаңыраққа құт-береке әкеледі деп сенген. «Ырыс алды - қыз» деген сөз осыдан қалған. Ырыс алды атанған қазақ қыздарының баршасы – дүниеге алғаш келген «отау баласы» - қыздар.

2. Қыз бала - ата-анасының көз қуанышы. Көп ұл арасындағы ерке-тотайы, отбасының көркі, әкесінің – қамқоршысы, ананың – жәрдемшісі, өзінен кейінгілердің тәрбиешісі.

Қыз бала өсіп-өніп, бойжеткенге дейін тек ата-ананың ғана емес, барша туған-туыс, көрші-қолаң, ауыл-аймақтың назарында болып, мәпеленіп тәрбиеленетін өте нәзік жан. «Қызға қырық үйден тыю, қала берді қара күңнен тыю» деген сөз қыз тәрбиесіне деген жауапкершілікті аңғартса керек. Өйткені, «ұл елдің намысы, қыз – ұлттың намысы» дейтін де сөз бар. Қыз баланың алдындағы жауапкершілік ұлт болашағының алдындағы жауапкершілік деген сөз.

Қазақ халқында қыз баланың тәрбиесіне өте жоғары көңіл бөлінген. Қыз балаға бала кезінен көңіл бөліп, бес жасқа толғанда, жеті жасқа толғанда, он екіге толғанда, күйеуге бергенде арнайы ырымдар жасалған. **Жеті жасқа келгенде** аналары белін белбеумен буып қоятын болған. Ал **он екіге келгенде** аналары қызының төсегіне дәл жауырынның астына келетіндей етіп қос арқан керіп соған ұйықтатқан. Сондықтан да ежелгі қазақ қыздары бұраң бел, аршын төс, сымбатты болып өскен. Қызы он екіге толғанда ата-анасы киіз үйдің оң босағасынан орын беріп, оның көрпе-төсегін көлегейлеп, шымылдық ілген. Бұл дәстүр ел ішінде **«қызын оң жаққа шығару»** деп аталады. Шымылдық ішінде «қыздың үйі» - «қосаға», ал осы қосағаны бүркемелеп тұрған перде «көсеге» делінеді. Қызы тұрмысқа шыққанда жасауымен бірге көсегесін де ала

кетеді. «Көсегең көгерсін» деген тілек сөз осы дәстүрге байланысты қалыптасқан. Қыз баланың ұзатылуына 6 ай қалғанда жеке үй тігіп, қызын сол отауға бір жеңгесімен бөлек шығарған. Бұл үй – «доғалаң» деп аталады. Бойжеткен осы үйде ерте тұрып, кеш жатып, өз алдына қазан-ошақ ұстап, қонақ қабылдап, үй тіршілігін атқарып, отбасылық өмірге үйрене бастаған (Қайдар: 2013: 333).

3. Бойжеткен қыз – елдің көркі, өмірдің қызығы, тұрмыстың сәні. Бойжеткен қыздар, ержеткен ұлдар – өмірдің ұйтқысы. Олар ұйтқы болған, олар өзек болған, олар негіз болған өмір ғана толыққанды өмір бола алады. Қазақ өмірінде, оның барша салт-дәстүрінде қыз-келіншек, ер-жігітсіз бірде-бір той-томалақ, ойын-сауық, қызықты кеш өткен емес. Бұлардың бәрі ежелден ұлттық менталитет ретінде қалыптасқан салт-дәстүр. Барша қызық-тамашаны бастайтын да, қызықтыратын да, қыздыратын да жастар қауымы.

4. Қыз – қонақ. Қазақ дәстүрінде қыз баланы «жат жұрттық» деп әрқашан төрге шығарып, құрметке бөлеген. Өсіп жетілген қыз ұзатылып, бөтен үйдің түтінін түтетіп, отын жағатынын ескеріп, аялап, мәпелеп өсірген. Бойжеткен қыздың ерте ме, кеш пе, әйтеуір, жат жұрттық болары, құтты орнына қонары табиғи нәрсе. «Бойжеткен қыз», «ұзатылар қыз» атанып, ата-ана, ауыл-аймақ, ел-жұртының ерекше назарында болады, оған деген ерекше құрмет, ашық айтып, есіне салып отырмаса да, ата-баба салт-дәстүрі бойынша, жақын адамдардарының көңілінде «қыз - қонақ» деген бір сезім тұрады. Бұл – бауырмалдық, мейірбандық қимастық ерекше сезім. Оған байланысты кешегі қазақ салтында көптеген әдет-ғұрыптар, ырым-кәделер қалыптасқандығы белгілі.

Атап айтқанда, «**қызкөрсетер** – қалыңдығын көруге ең алғашқы рет келген күйеуден, қалыңдық жеңгелерінің алатын кәдесі», «**қызкөтерер** – күйеу жігіттің ұрын барғанда қыз жеңгесіне беретін кәдесі», «**қызқашар** – дәстүрлі ортада қыз ұзатылар алдында жастардың басын қосып, арнайы өткізетін ойын-сауық салты», «**қызқұшақтар** – күйеу жігіттің ұрын барған кезінде қызды құшақтатқанда қыз қалыңдықтың жеңгесіне беретін кәдесі», «**қызойнақ** – ұзатылатын қалыңдықтың құрметіне өткізілетін ойын-сауық түрі», «**қызтанысу** – ұзатылатын қыздың өз әкесінің босағасынан аттанардан бұрын жеңгесін, әпке-сіңлілерін ертіп, туған-туыстарымен, жекжаттарымен қоштасып, аралап шығу салты» (Уәли, 2017: 145).. **Көрпе қимылдатар** – күйеужігіт қалыңдығына ұрын барғанда берілетін кәделердің бірі. Қалыңдықтың жеңгесі көрпенің шетін көтеріп, жабайын деп сыңай танытады. Күйеу жігіт қыздың жеңгесіне кәде сыйын береді. **Шашсипатар/**

Шашсипар – үйлену салтында атқарылатын кәденің бірі. Ол күйеу мен қалыңдықты табыстырып, жақындату үшін қыз жеңгесіне күйеудің беретін жол-жоралғысының, кәдесінің де аты», **Шымылдық ашар / Шымылдық байлар** – күйеу жігіт ұрын келгенінде қыз жеңгелеріне беретін кәделерінің бірі (Уәли, 2017: 655).

Жоғарыда келтірілген ұғымдар қазақ ұлтының рухани, материалдық мәдениетіне, салт-дәстүріне, тарихы мен мәдени мұраларына қатысты құндылықтар жинақталған еңбектерде тілдік тұлғаның қоғамдық санасын, тілдік санасын әр алуан білімдер жүйесімен байытатыны «Мемлекеттік тілдің лингвистикалық базасын құраған жаңа қазақ сөздіктері» мақаламызда егжей-тегжейлі айтылған (Өтебаева, 2017: 118).

5. Қыз – өріс. «Қыз – өріс, ұл-қоныс» деп таныған қазақ халқы өрісін кеңейтер қыз балаға айрықша көңіл бөлген. Қыз өсіріп, оны ұзатып, ұрпақ өрбіту, өрісін кеңейту – табиғи заңдылық. Ғалым Нұргелді Уәли (Уәли, 2017: 133) табиғи заңдылықтан басқа қоғами заңдылықтың болғанын айтады. Қазақ тұрмысында күйеуге шыққан қыз бір шаңырақтың ғана алыс-беріс, барыс-келіс жасайтын өрісі ғана емес. Қазақ қоғамында қалыптасқан құдалық институтының тәртібі бойынша қыздың күйеу жұрты ондай қонақты қадірлеп қарсы алып, риза етіп аттандыруға тиіс. Қыз берген жақ «біздің қызымыздың барған жері, жиеніміздің елі деп, қызды «қонысқа» санамаса да, «өріске» санап отырған. Қазақ елі қызды «өріске» балай отырып, руаралық өршіген дау-дамайды қыз алысып, қыз берісу жолымен шешіп, ел ішін бүтіндеген. Руаралық қатынасты жолға қойып, елді татуластарған. Өштескен, жауласқан, қоныс үшін таласқан екі арыс елдің арасындағы татулыққа қыздың дәнекер болған мәлім.

Қазіргі оқыту үрдісінде оның ішінде тілдік бірліктерді этнотанымдық тұрғыдан оқытудың белсенді әдістері кеңінен қолданылады. Атап айтқанда, интерактив әдісі, іскер ойындар, пікірсайыс, миға шабуыл, оқу дискуссиясы т.б. Мысалы, ақпарат әдісі (лекция, әңгіме), ізденім әдісі (диспут, іскер ойындар), ситуативті әдіс, конструктивтік әдіс, диагностикалық әдістер кеңінен қолданылады. Мысалы, бағалау жүйесінде қыз болмысына, қыз бейнесіне, қыз сын-сипатына деген талғамдық, танымдық критерийлер көрсетілді.

1-тапсырма. Қыз болмысына тән талғамдық ерекшеліктерін дәлелдеңіз.

Мақсаты: қыздың бейнесін ашатын критерийлерге мәтін мазмұны арқылы келу, тоқталу.

Міндеті: қызға қатысты этнотанымдық маркерлерге мәлімет жинақтап талдау жасау.

2-тапсырма. Қызға қатысты нақыл сөздердің, атаулардың семантикалық ерекшеліктерін анықтаңыз.

Мақсаты: қыздың болмысын ашатын идеоэтникалық бірліктердің мағыналық, тұлғалық топтарына тоқталу.

Міндеті: қызға қатысты атауларға мәлімет жинастыру, лингвомәдени танымдық талдау жасау.

Қызға қатысты атаулардың мазмұнын аша отырып этнотанымдық тілдік білімін толықтырады. Нәтижесінде студент қазақ қыздың бітімін танытатын, білдіретін сөздердің тілтанымдық қалыптасу мен даму жолын, мағынасын түсіне алады.

Этнотанымдық тұрғыдан құрылған жаттығу түрлерінің дұрыс таңдалуы студенттің, оқушының жүйелі білім алуына ықпал етеді. Сондықтан тапсырмалар мен жаттығуларды ақпараттық-мәтінді және этнолингвистикалық принциптерді игерту жаттығулары, тапсырмалары мен тест сұрақтары деп бөліп қарастырған жөн. Мысалы төмендегідей тапсырманың түрін қарастырайық.

1.Ақпараттық-мәтінді жаттығулар:

Жаттығулар мен тапсырмалар қатары төмендегідей:

1-тапсырма.

Қыз баласына тән лингвомәдени бірліктер қатарын айтып шығыңыз.

Мақсаты: қыз бала – болашақ ана ретінде танытатын мәтін мазмұнына тоқталу.

Міндеті: мәтіннен қазақ қоғамында қыз баланың тәрбиесіне қатты көңіл бөлгендігін білдіретін салт-дәстүр, жоралғы, тиым, нақыл сөздер қатарын жинақтап, лингво-мәдени талдау жасау.

Күтілетін нәтиже: Мәтінді талдай отырып, қазақ отбасындағы қыз баланың тәрбиесі ерекше болғандығын, әлпештеп, аялап өсіргендігін танытатын тілдік бірліктердің мәнін ашады. Аталған тапсырманы орындау арқылы студент, оқушы «ұят», «намыс», «ар» ұғымдарының мәнін, ерекшеліктерімен танысты, мысал жинау арқылы аялық білімін тереңдетті.

2-тапсырма. Қазақ қыздары туралы жырлаған ақын-жазушылардың шығармларынан үзінді келтіріп, сол үзіндіден «қазақ қызына» тән сипаттаулардың семантикалық ерекшеліктерін анықтаңыз.

Мақсаты: қыздарды адамгершілікке, адалдыққа, ізгілікке, инабаттылыққа баулу жолдарын көрсету

Міндеті: Қазақ қыздары туралы жырлаған ақын-жазушылардың шығармаларынан мәлімет жинастыру, лингвомәдени танымдық талдау жасау.

Күтілетін нәтиже: қыз баласы туралы мақал-мәтел, нақыл сөздердің, ақын-жазушылардың ой-толғамының мәнін, мазмұнын аша отырып

этнотанымдық тілдік білімін толықтырады. Нәтижесінде студент, оқушы қазақ қызының тәрбиесіне ерекше мән бергендігін білдіретін сөздердің тілтанымдық қалыптасу мен даму жолын, мағынасын түсіне алады. Ұят, ар, намыс деген ұғымдардың терең мағынасына үңіле алады.

• Қыз өссе елдің көркі

• Қызға қырық үйден тиым

• Қыз - өріс, ұл - қоныс

• Екі ауылдың арасын жол қосады,
Екі елдің арасын қыз қосады.

• Қыздың жолы жіңішке

• Қыз мінезінде ұяңдық пен әдеп бірге кездессе, бірін-бірі жасырыңқырап тұрады, ашықтық пен абайсыздық бірге кездессе, бірін-бірі асырыңқырап тұрады (Ғабит Мүсірепов).

•Қызы анадан үйренбей өнеге алмас, Ұл атадан үйренбей сапар шекпес (Қорқыт Ата).

3-тапсырма. Мәтін бойынша жоспар құрыңыз, қазақ әйелінің баскиім атауларының этнолингвистикалық сипатын, ерекшелігін дәлелдеңіз.

Мақсаты: қазақтың ұлттық киім үлгілерінің ішінен семантикалық статусы өте жоғарысы — баскиім екенін танытатын мәтін мазмұнына тоқталу.

Міндеті: баскиімнің түрлеріне, ұлттық өрнек мәнеріне, тігілуіне қарай әртүрлі болғандығы жайында мәлімет жинақтап, талдау жасау.

Күтілетін нәтиже: Мәтінді талдай отырып, қыз бала үшін сәукеленің орны ерекше болғандығын, оның семантикалық статусы жоғары екендігін, маңыздылығын, мәнін ашады. Аталған тапсырманы орындау арқылы студент, оқушы баскиімнің ерекшеліктерімен танысты, диаграммадағы сөздермен сөйлем құрау арқылы арқылы аялық білімін тереңдетті.

1-сурет – Қазақ әйелінің баскиім атаулары

4-тапсырма. Мәтінмен танысыңыз. Мәтіндегі негізгі ойды анықтаңыз. Мәтін мазмұны бойынша жоспар құрыңыз. Ертеден қазақ қоғамында, тұрмысында, оның ішінде ұзатылған қыздың баскиімі саналатын сәукеленің ерекше қасиетін, этимологиясын анықтаңыз.

Мақсаты: сәукеленің ақ киізден немесе сырыған матадан жасалғандығын, арнайы түрлі әшекейлермен безендірілетінін, төбесі конус тәрізді ерекшеліктеріне, маңыздылығына, безендірілген әшекей бұйымдарға жеке-жеке тоқталу.

Міндеті: мәтіндегі баскиім түрлерін этимологиялық еңбектерден, ғылыми, көркем әдебиеттерден т.б. қосымша мәлімет жинап, тілдік талдау жасау.

Күтілетін нәтиже: сәукеленің этимологиясын анықтайтын ғылыми еңбектердің тізімі, ғалымдардың аттары анықталды, олардың еңбектерін оқи отырып білімін толықтырды. Сәукеленің баскиім ретіндегі мәні ашылды. Студент, оқушы баскимінің атүрлерін ажырата алады, қазақ қызы үшін баскиімнің рөлі зор екендігін түсіне алады. Сәукеленің бөліктерін, маңыздылығын, қажеттілігін бағамдай алады. Мысалы, мына мәтінді талдатуға болады:

Сәукелінің төбесіне қадалатын үкі шоғы үкі киелі құсының қауырсындары саналады. Ал бұл құс аспан символы яғни аспан әлемінің символы болып саналады. Ал сыртқы әсемдігін білдіретін алтын, күміс әшекейлер, екі жағындағы жалпақ лентасы сияқты бөліктері ортаңғы жер үсті әлемінің символдық көрінісі болып табылады. (Солтанбекова, 2021: 1). Бетмоншақ – сәукеленің екі жағына салбырата бірнеше қатар ілініп тұратын моншақ. Бетмоншақтың бір қарағанда жамылғының рөлін атқарып тұр, ал екінші бір қызметі, оның символдығында «Символдығы өз кезегінде моншақтың түсінде, яғни ақтығында жатыр. Ақ түс қыз баланың пәктігіне тұспал» (Жанпейісов, 2018: 216).

Қорытынды. Қыздың сынын танытатын тілдік бірліктер арқылы ұлттық танымның ерекшелігі айқындалды. Гендерлік лексика әлі тың зерттеуді қажет ететін ғылым саласы, сондықтан да теориялық жағынан әлі де айта түсуді қажет етеді. Қазақ тіліндегі мол тілдік фактілер халық санасында қалыптасқан этностың сан алуан қимыл-әрекеттерінің басқа халықтардың болмысында қайталанбайтын ерекшеліктерін көрсетіп, ұлттық менталитетіміздің құрамдас бөлігі болып саналатыны айқындалды. Қазақ қызының басқа тіршілік иелерінен ерекше даралануының басты себебі – қыз болмысына, қыз бейнесіне, қыз сынсипатына деген талғамдық, танымдық критерийлеріне байланысты.

Жоғарыда берілген жаттығулар мен тапсырмалардың негізінде студенттерге қыз балсының болмысы, әдебі, киімі жүрісне тән этномәдени

тілдік бірліктерді кешенді түрде оқытуда ғылыми теориялық, әдістемелік базасын жетілдіре отырып әрі білім көкжиегін кеңейте түсеміз.

Мақала 2022-2023 жылдарға арналған BR11765619 «Мемлекеттік тілдің ақпараттық-инновациялық базасы ретіндегі қазақ тілінің ұлттық корпусын әзірлеу: ғылыми-зерттеу және оқыту интернет-ресурсы» атты бағдарламалық-нысаналы қаржылардыру негізінде жазылды. Қажетті материалды жинап, жүйелеуді авторлар бірлесіп атқарды.

Imformation about authors:

Utebayeva Elmira Abdigalievna – Leading researcher of the Institute of Linguistics named after A. Baitursynov, e-mail: *elmira_abdigali@mail.ru*, phone: +77474176910, *https://orcid.org/0000-0002-6500-6062*;

Soltanbekova Alfiya Abdykenovna – is a researcher at the Akhmet Baitursynov Institute of Linguistics. Almaty, Kazakhstan, take_kzz@mail.ru, phone. + 7-7025914637, *https://orcid.org/0000-0002-3513-4012*;

Shormakova Arailym Botanovna – is a researcher at the Akhmet Baitursynov Institute of Linguistics. E-mail: shormakova.arailym@tilbilimi.kz, 87475474262, *https://orcid.org/0000-0001-9551-3818*.

ӘДЕБИЕТТЕР:

Жанпейісов Е. Қазақ ескіліктері. - Алматы: Қазақ тілі баспасы, 2018.-352 бет.

Қазақтың этнографиялық категориялар ұғымдар мен атауларының дәстүрлі жүйесі. Энциклопедия. 4-том. – Алматы: ТОО «Алем Даму Интеграция», 2017. – 832 б.

Қазақтың этнографиялық категориялар ұғымдар мен атауларының дәстүрлі жүйесі. Энциклопедия. 5-том. – Алматы: ТОО «Алем Даму Интеграция», 2017. – 816 б.

Қайдар Ә. Қазақтар ана тілі әлемінде: этнолингвистикалық сөздік. Т.2: Қоғам. – Алматы: Сардар, 2013. – 728 б.

Өтебаева Э. Мемлекеттік тілдің лингвистикалық базасын құраған жаңа қазақ сөздіктері. Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті. Хабаршы. «Филология ғылымдары» сериясы. – №3(61). – Алматы, 2017. -118-122 бб.

Солтанбекова А.А. Сәукеленің сырын сұрасаң // https://www.facebook.com/tbi.qaz/posts/1815447708633279/

REFERENCES:

Kaidar A. Kazakhs in the world of their native language: an ethnolinguistic dictionary. Vol. 2: Society. - Almaty: Sardar publ., 2013. - 728 P [in Kazakh].

Soltanbekova A.A. If you ask the secret of Saukele // *https://www.facebook.com/tbi.qaz/posts/1815447708633279/*

Traditional system of concepts and names of Kazakh ethnographic categories. The Encyclopedia. Volume 4. - Almaty: Alem Damu integration LLP, 2017. - 832 P [in Kazakh].

Traditional system of concepts and names of Kazakh ethnographic categories. The Encyclopedia. Volume 5. - Almaty: Alem Damu integration LLP, 2017. - 816 P [in Kazakh].

Utebayeva E. new Kazakh dictionaries that formed the linguistic base of the state language. Abai Kazakh National Pedagogical University. The messenger. Series “philological Sciences”. – №3(61). - Almaty, 2017. - op 118-122 [in Kazakh].

Zhanpeisov E. Kazakh Antiquities. Almaty: Kazak Tili publishing house, 2018.-352 pages.

ПАМЯТИ

доктора юридических наук, профессора, академика НАН РК

БАЙМАХАНОВА МУРАТА ТАДЖИ-МУРАТОВИЧА

01.11.1933 – 04.06.2022 гг.

4 июня 2022 года ушел из жизни крупный казахстанский ученый, доктор юридических наук, профессор, академик НАН РК Баймаханов Мурат Таджи-Муратович.

Мурат Таджи-Муратович родился 1 ноября 1933 года в г. Алматы. После окончания школы поступил на юридический факультет Московского государственного университета им. М. В. Ломоносова, который с отличием окончил в 1957 году. В 1973 году защитил диссертацию на тему «Противоречия в развитии правовой надстройки социалистического общества и пути их разрешения».

Мурат Таджи-Муратович работал в Министерстве юстиции Казахстана, а после окончания аспирантуры полностью посвятил свою жизнь науке, пройдя путь от научного сотрудника, научного секретаря, заведу-

ющего отделом, заместителя директора до директора одного из ведущих научных организаций Казахстана – Института философии и права.

Основные направления научных исследований ученого были вопросы конституционного права, теории государства и права, политологии.

Учитывая его глубокие знания в области государственного права, большой опыт, он был назначен председателем Конституционного Суда Республики Казахстан, проработав на этой должности с 1992 по 1995 годы.

С 1995 года – проректор университета «Кайнар» и Высшей школы права «Әділет». Принимал участие в создании Конституции Казахстана и законопроекта об органах государственного управления.

В 1978-1993 годах выступал с докладом на международных конгрессах в США, Франции, Бразилии и других странах.

Мурат Таджи-Муратович внес большой вклад в развитие и становление юриспруденции независимого Казахстана. Ему принадлежат разработки общей теории и методологии права, теории государства, основ конституционного права (сочетание Конституции и текущего законодательства, влияние Основного закона на закрепление, защиты и обеспечения приоритетности прав и свобод человека и гражданина), концепции правового государства и гражданского общества.

Наиболее крупными научными достижениями ученого являются: комплексная разработка проблем противоречий в развитии правовой надстройки при социализме, а также исследование вопроса о становлении правового государства и конституционном процессе в Республики Казахстан.

Мурат Таджи-Муратович оставил бесценное научное наследие: он автор более 300 научных работ, в том числе монографий «Становление суверенитета Республики Казахстан»; Взаимодействие правового сознания с моралью и нравственностью в обществе переходного периода, которые служат неисчерпаемым источником знаний для студентов, магистрантов, преподавателей-юристов.

Вся жизнь Мурат Таджи-Муратович, его научно-педагогическая, организаторская и общественная деятельность служит прекрасным примером умелого сочетания теории и практики, глубоких научных изысканий с активным участием в решении как фундаментальных, так и практических задач.

За большие заслуги перед страной ему было присвоено звание Лауреата премии имени *Чокана Валиханова*, имеет медали и Почетные

грамоты РК, а в 2020 году Указом Президента РК награждён *орденом «Парасат»*.

Президиум НАН РК скорбит о невосполнимой утрате, выражает глубокое соболезнование родным и близким Мурата Таджи-Муратовича.

В нашей памяти Мурат Таджи-Муратович навсегда останется талантливым организатором науки, выдающимся ученым-юристом, безгранично преданным своей профессии и избранному пути, соратником, патриотом Казахстана, оставившим яркий и незабываемый след в истории отечественной науки!

Светлая память о Баймаханове Мурате Таджи-Муратовиче навсегда сохранится в наших сердцах!

Президиум НАН РК

МАЗМҰНЫ

ПЕДАГОГИКА

Г.У. Азимова, А.А. Сатбекова
ЗАМАНАУИ МОБИЛЬДІ ҚОСЫМШАЛАРДЫ ҚАЗАҚ ТІЛІН ОҚЫТУ ӘДІСТЕМЕСІНДЕ ҚОЛДАНУДЫҢ ТИІМДІ ЖОЛДАРЫ.................................5

Н. Арыстанбекұлы
ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДА ДІНТАНУЛЫҚ САРАПТАМА ЖҮРГІЗУДІҢ ТАҒЫЛЫМДЫҚ МӘН-МАҢЫЗЫ..20

Н.А. Ахметова, Г.А. Кажигалиева, М.М. Шайжанова
ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДА МЕКТЕПТЕ БІЛІМ БЕРУДІҢ ЖАҢАРТЫЛҒАН МАЗМҰНЫ КОНТЕКСІНДЕ ОРЫС ТІЛІН ИНТЕГРАТИВТІ ОҚЫТУ...28

А.Е. Әбілқасымова, М.Р. Кушербаева, С. Тамаев, Д.А. Демисенова
СТУДЕНТТЕРДІҢ ӨЗІНДІК ЖҰМЫСЫН ФИЗИКА МЕН МАТЕМАТИКАНЫҢ ПӘНАРАЛЫҚ БАЙЛАНЫСЫ НЕГІЗІНДЕ ҰЙЫМДАСТЫРУ..42

І.Н. Ерсари, Э.А. Бакирова
ЦИФРЛЫҚ БІЛІМ БЕРУ РЕСУРСТАРЫН ОҚЫТУ КЕЗІНДЕ ҚОЛДАНУ МҮМКІНДІКТЕРІ...56

Қ. Жаңабаев, А. Ш. Тұрғанбаева, Б. Б. Ешметова
XV-XVIII ҒАСЫРЛАРДАҒЫ ЖЫРАУЛАР ҚОЛДАНЫСЫНДАҒЫ ТҰРАҚТЫ ТОПОНИМИКАЛЫҚ БІРЛІКТЕРІНІҢ СЕМАНТИКАСЫ-ПАТРИОТТЫҚ ТӘРБИЕ ОБЪЕКТІСІ РЕТІНДЕ...69

А.А. Куралбаева, Н. Әмірбек, Д.Е. Бауыржановна
БІРІНШІ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНА ОҚУ МЕН ЖАЗУДЫ ҮЙРЕТУ ӘДІСТЕРІ...83

Б.С. Қапалбек, Н.Н. Оразхан
ҰЛТ ҰСТАЗЫНЫҢ БАСТАУЫШ МЕКТЕПКЕ ҚАТЫСТЫ ҒЫЛЫМИ-ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ҰСТАНЫМДАРЫ (Ахмет Байтұрсынұлының 150 жылдығына арналған)..99

Д.Е. Муратбекова, А.Ж. Сапаргалиева
БОЛАШАҚ МҰҒАЛІМДЕРДІ БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ СӨЙЛЕУ ӘРЕКЕТІН ҚАЛЫПТАСТЫРУҒА ДАЙЫНДАУДЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ..110

А.С. Орынбекова, Г.Ж. Меңлібекова
БОЛАШАҚ ӘЛЕУМЕТТІК ПЕДАГОГТАРДЫҢ КӘСІБИ ІС-ӘРЕКЕТКЕ ДАЯРЛЫҒЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫ ЭКСПЕРИМЕНТТІК ЗЕРТТЕУ........126

Э.Ә. Өтебаева, А.Ә. Солтанбекова, А.Б. Шормақова
ҚАЗАҚ ҚЫЗЫНА ҚАТЫСТЫ ИДИОЭТНИКАЛЫҚ БІРЛІКТЕРДІҢ ӘДІСТЕМЕЛІК ЖӘНЕ ЭТНОТАНЫМДЫҚ НЕГІЗДЕРІ..............................136

М.Е. Рахметов, А.К. Садвакасова
ҚАШЫҚТАН ОҚЫТУ ПЛАТФОРМАЛАРЫН ҚҰРУ ЖӘНЕ ЖҮЗЕГЕ АСЫРУДЫҢ ПРАКТИКАЛЫҚ АЛҒЫШАРТТАРЫ......................................149

А.Д. Сыздықбаева, У.М. Әбдіғапбарова
ЖОҒАРЫ ОҚУ ОРНЫНАН КЕЙІНГІ БІЛІМ БЕРУ СУБЪЕКТІЛЕРІНІҢ АКАДЕМИЯЛЫҚ АЛАЯҚТЫҚТАРЫ: МӘНІ, ҚАЗІРГІ ЖАҒДАЙЫ...........161

Халел Агнур
БОЛАШАҚ ДИПЛОМАТТАРДЫҢ ШЕТТІЛДІК МӘДЕНИЕТАРАЛЫҚ КОММУНИКАТИВТІК ДИСКУРСЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУДА КӘСІБИ БАҒЫТТАЛҒАН ТІЛДІК КУРСЫҢ ТИІМДІЛІГІ...179

М.Е. Ыбраим, С.Б. Тәліп, Л.К. Бактыбаева
МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРДАҒЫ «МЕКТЕП ЖЕТІЛУІ» ПСИХО-ФИЗИОЛОГИЯЛЫҚ СИПАТТАРЫН ТАЛДАУ...............................192

ЭКОНОМИКА

С.С. Аюбаева, Э. Жуперкене, Л.И. Кусаинова, А.С. Ибраева
ХАЛЫҚТЫҢ СЕНІМІ – ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ МЕМЛЕКЕТТІК АППАРАТЫНЫҢ БЕДЕЛ МЕНЕДЖМЕНТІ АСПЕКТІЛЕРІНІҢ БІРІ РЕТІНДЕ.. 204

С.Х. Бейсембекова, М.Р. Сихымбаев, З.Қ. Қалиасқарова, Қ.Б. Жұманазаров, А.К. Алпысбаева
ҚАЗАҚСТАННЫҢ ЖЕР ҚОЙНАУЫН ПАЙДАЛАНУДАҒЫ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ҚЫЗМЕТІ: МЕМЛЕКЕТТІК РЕТТЕУДІ ДАМЫТУДЫҢ ТЕОРИЯЛЫҚ-ӘДІСНАМАЛЫҚ ТӘСІЛДЕРІ..221

Ғ.М. Жұрынов, А.А. Муталиева, А.Е. Есболова, С. Дырка
СҮТ ӨНІМДЕРІ ШАҒЫН КЕШЕНДЕРІНІҢ КООПЕРАЦИЯСЫ ЖӘНЕ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ДАМУ ОРТАСЫНА ЫҚПАЛДАСУЫ..........................237

Б.Н. Исабеков, С.И. Игильманова, К.Е.Хасенова, Н.М. Анарбеков, А.К. Бакпаева, Б. Шошай
ҚАЗАҚСТАН АЙМАҚТАРЫНЫҢ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ДАМУЫ: ПРОБЛЕМАЛАРЫ МЕН БОЛАШАҒЫ..252

А.С. Кадырова, Г.Т. Кунуркульжаева, Б.Ж. Болатова, М. А. Тлеубергенова, Н.Б. Султамуратова, М. Жанат
ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ДАМУЫНЫҢ ҚАЗІРГІ ЖАҒДАЙЫ ЖӘНЕ БОЛАШАҒЫ..264

М.А. Қанабекова Л.Қ. Маткаримова, С.А. Файзуллина
ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ЭКОНОМИКАЛЫҚ ДАМУЫНЫҢ ҚАЗІРГІ ЖАҒДАЙЫ..280

Г.Е. Керімбек, Б.К. Нурмағанбетова, З.О. Иманбаева, К.Б.Сатымбекова, А.А. Нұрғалиева
КӘСІПОРЫННЫҢ ЭКОНОМИКАЛЫҚ ЖАҒДАЙЫН ЖЕТІЛДІРУДІҢ НЕГІЗГІ БАҒЫТТАРЫ..292

А.Ж. Құрмантаева, Ж.А.Оспанбаев, С.Н.Абиева
ҚАЗАҚСТАН ЭКОНОМИКАСЫНДАҒЫ ҚҰРЫЛЫМДЫҚ ӨЗГЕРІСТЕРДІҢ ҚАЗІРГІ ЖАҒДАЙЫ..305

Г. Лухманова, Г. Сейтова, Н. Сартанова, Г. Абаева
ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ АУЫЛШАРУАШЫЛЫҒЫНДАҒЫ ҚАРЖЫЛЫҚ ҚАТЫНАСТАР..317

А.А. Ниязбаева, Д.А. Амержанова, Б. Куанткан, А.Ж. Ибрашева, Р.Б. Сартова, М.К. Каримбергенова
ЭКОНОМИКАНЫҢ ИННОВАЦИЯЛЫҚ СЕКТОРЛАРЫНА ИНВЕСТИЦИЯЛАРДЫҢ КОНЦЕПТУАЛДЫҚ АСПЕКТІЛЕРІ...................327

Н.Н. Нұрмұхаметов, Ж.С. Булхаирова, Э. В.Белоусова, Ш. Косымбаева
ҚАЗАҚСТАННЫҢ ТҰРҒЫНҮЙ САЯСАТЫН ДАМЫТУ: ҚАЗІРГІ ЖАҒДАЙЫ ЖӘНЕ ДАМУ ПРОБЛЕМАЛАРЫ...339

А.Б. Пиязбаева
ЭКОНОМИКАЛЫҚ САНА МЕН ЭКОНОМИКАЛЫҚ ОЙЛАУ: ӨЗАРА БАЙЛАНЫС ДИАЛЕКТИКАСЫ..360

Л.С. Спанкулова, З.К. Чуланова, Е. Нұрұлы, Ж.С. Исаева
ДӘРІЛІК САҚТАНДЫРУДЫ ЕНГІЗУДІ БАҒАЛАУДЫҢ ӘДІСТЕМЕЛІК ТӘСІЛДЕРІ..379

ҒАЛЫМДЫ ЕСКЕ АЛУ

Заң ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА академигі Баймаханов Мұрат Тәжі-Мұратұлын еске алу..397

СОДЕРЖАНИЕ

ПЕДАГОГИКА

Г.У. Азимова, А.А. Сатбекова
ЭФФЕКТИВНЫЕ СПОСОБЫ ВНЕДРЕНИЯ СОВРЕМЕННЫХ МОБИЛЬНЫХ ПРИЛОЖЕНИЙ В МЕТОДИКУ ПРЕПОДАВАНИЯ КАЗАХСКОГО ЯЗЫКА....5

Н. Арыстанбекұлы
ПОЗНАВАТЕЛЬНОЕ ЗНАЧЕНИЕ ПРОВЕДЕНИЯ РЕЛИГИОВЕДЧЕСКОЙ ЭКСПЕРТИЗЫ В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН....20

Н.А. Ахметова, Г.А. Кажигалиева, М.М. Шайжанова
ИНТЕГРАТИВНОЕ ОБУЧЕНИЕ РУССКОМУ ЯЗЫКУ В КОНТЕКСТЕ ОБНОВЛЕННОГО СОДЕРЖАНИЯ ШКОЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН....28

А.Е. Абылкасымова, М.Р. Кушербаева, С. Тамаев, Д.А. Демисенова
ОРГАНИЗАЦИЯ САМОСТОЯТЕЛЬНОЙ РАБОТЫ СТУДЕНТОВ НА ОСНОВЕ МЕЖПРЕДМЕТНЫХ СВЯЗЕЙ ФИЗИКИ И МАТЕМАТИКИ....42

И.Н. Ерсари, Э.А. Бакирова
ВОЗМОЖНОСТИ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ЦИФРОВЫХ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ РЕСУРСОВ В ОБУЧЕНИИ....56

К. Жанабаев, А.Ш. Тургенбаева, Б.Б. Ешметова
СЕМАНТИКА УСТОЙЧИВЫХ ТОПОНИМИЧЕСКИХ ЕДИНИЦ ЖЫРАУ XV-XVIII ВЕКОВ - ОБЪЕКТ ПАТРИОТИЧЕСКОГО ВОСПИТАНИЯ....69

А.А. Куралбаева, Н. Амирбек, Д.Е. Бауыржановна
МЕТОДЫ ОБУЧЕНИЯ ПЕРВОКЛАССНИКОВ РАННЕМУ ЧТЕНИЮ И ПИСЬМУ....83

Б.С. Капалбек, Н.Н. Оразхан
НАУЧНО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ПОЗИЦИИ УЧИТЕЛЯ НАЦИИ ПО ОТНОШЕНИЮ К НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЕ (Посвящено 150-летию Ахмета Байтурсынова)....99

Д.Е. Муратбекова, А.Ж. Сапаргалиева
ОСОБЕННОСТИ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ ПЕДАГОГОВ К ФОРМИРОВАНИЮ РЕЧЕВОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ У МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ....110

А.С. Орынбекова, Г.Ж. Менлибекова
ЭКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЕ ИССЛЕДОВАНИЕ ФОРМИРОВАНИЯ ГОТОВНОСТИ БУДУЩИХ СОЦИАЛЬНЫХ ПЕДАГОГОВ К ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ..126

Э.А. Утебаева, А.А. Солтанбекова, А.Б. Шормакова
МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ И ЭТНОЯЗЫКОВЫЕ ОСНОВЫ ИДИОЭТНИЧЕСКИХ ЕДИНИЦ ПО ОТНОШЕНИЮ К ОБРАЗУ КАЗАХСКОЙ ДЕВУШКИ..136

М.Е. Рахметов, А.К. Садвакасова
ПРАКТИЧЕСКИЕ ПРЕДПОСЫЛКИ СОЗДАНИЯ И РЕАЛИЗАЦИИ ПЛАТФОРМ ДИСТАНЦИОННОГО ОБУЧЕНИЯ..149

А.Д. Сыздыкбаева, У.М. Абдигапбарова
АКАДЕМИЧЕСКОЕ МОШЕННИЧЕСТВО СУБЪЕКТОВ ПОСТДИПЛОМНОГО ОБРАЗОВАНИЯ: СУЩНОСТЬ, ТЕКУЩЕЕ СОСТОЯНИЕ...161

Халел Агнур
ЭФФЕКТИВНОСТЬ ПРОФЕССИОНАЛЬНО –ОРИЕНТИРОВАННОГО ЯЗЫКОВОГО КУРСА В ФОРМИРОВАНИИ ИНОЯЗЫЧНОГО МЕЖКУЛЬТУРНОГО КОММУНИКАТИВНОГО ДИСКУРСА БУДУЩИХ ДИПЛОМАТОВ..179

М.Е. Ыбраим, С.Б. Талип, Л.К. Бактыбаева
АНАЛИЗ ПСИХО-ФИЗИОЛОГИЧЕСКИХ ХАРАКТЕРИСТИК «ШКОЛЬНОЙ ЗРЕЛОСТИ» У ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА..................................192

ЭКОНОМИКА

С.С. Аюбаева Э. Жуперкене Л.И. Кусаинова, А.С. Ибраева
ДОВЕРИЕ НАСЕЛЕНИЯ, КАК ОДИН ИЗ АСПЕКТОВ РЕПУТАЦИОННОГО МЕНЕДЖМЕНТА ГОСУДАРСТВЕННОГО АППАРАТА РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН...204

С.Х. Бейсембекова, М.Р. Сихимбаев, З.К. Калиаскарова, К.Б. Жуманазаров, А.К. Алпысбаева
ИННОВАЦИОННАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ В НЕДРОПОЛЬЗОВАНИИ КАЗАХСТАНА: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ К РАЗВИТИЮ ГОСУДАРСТВЕННОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ.......................221

Ғ.М. Жұрынов, А.А. Муталиева, А.Е. Есболова, Стефан Дырка
КООПЕРАЦИЯ И ИНТЕГРАЦИЯ МАЛЫХ МОЛОЧНО-ПРОДУКТОВЫХ ПОДКОМПЛЕКСОВ В ИННОВАЦИОННУЮ..237

Б.Н. Исабеков, С.И. Игильманова, К.Е. Хасенова, Н.М. Анарбеков, А.К. Бакпаева, Б. Шошай
ИННОВАЦИОННОЕ РАЗВИТИЕ РЕГИОНОВ КАЗАХСТАНА: ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ......252

А.С. Кадырова, Г.Т. Кунуркульжаева, Б.Ж. Болатова, М. А. Тлеубергенова, Н.Б. Султамуратова, М. Жанат
СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ ИННОВАЦИОННОГО РАЗВИТИЯ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН......264

М.А. Канабекова, Л.К. Маткаримова, С.А. Файзуллина
СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН......280

Г.Е. Керимбек, Б.К. Нурмаганбетова, З.О. Иманбаева, К.Б. Сатымбекова, А.А. Нургалиева
ОСНОВНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ЭКОНОМИЧЕСКОГО СОСТОЯНИЯ ПРЕДПРИЯТИЯ......292

А.Ж. Қурмантаева, Ж.А. Оспанбаев С.Н. Абиева
СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ СТРУКТУРНЫХ ИЗМЕНЕНИЙ В ЭКОНОМИКЕ КАЗАХСТАНА......305

Г. Лухманова, Г. Сейтова, Н. Сартанова, Г. Абаева
ФИНАНСОВЫЕ ОТНОШЕНИЯ В СЕЛЬСКОМ ХОЗЯЙСТВЕ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН......317

А.А. Ниязбаева, Д.А. Амержанова, Б. Куанткан, А.Ж. Ибрашева, Р.Б. Сартова, М.К. Каримбергенова
КОНЦЕПТУАЛЬНЫЕ АСПЕКТЫ ИНВЕСТИРОВАНИЯ В ИННОВАЦИОННЫЕ ОТРАСЛИ ЭКОНОМИКИ......327

Н.Н. Нурмухаметов, Ж.С. Булхаирова, Э.В. Белоусова, Ш. Косымбаева
РАЗВИТИЕ ЖИЛИЩНОЙ ПОЛИТИКИ КАЗАХСТАНА: СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ И ПРОБЛЕМЫ РАЗВИТИЯ......339

А.Б. Пиязбаева
ЭКОНОМИЧЕСКОЕ СОЗНАНИЕ И ЭКОНОМИЧЕСКОЕ МЫШЛЕНИЕ: ДИАЛЕКТИКА ВЗАИМОСВЯЗИ......360

Л.С. Спанкулова, З.К. Чуланова, Е. Нурулы, Ж.С. Исаева
МЕТОДИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ К ОЦЕНКЕ ВНЕДРЕНИЯ ЛЕКАРСТВЕННОГО СТРАХОВАНИЯ......379

ПАМЯТИ УЧЕНОГО

Памяти доктора юридических наук, профессора, академика НАН РК Баймаханова Мурата Таджи-Муратовича......397

CONTENTS

PEDAGOGY

G.U. Azimova, A.A. Satbekova
EFFECTIVE APPROACHESFORINTEGRATING MODERN MOBILE APPLICATIONS INTO KAZAKH LANGUAGE TEACHING...............................5

N. Arystanbekuly
RELIGIOUS EXPERTISE IN THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN EDUCATIONAL VALUE OF DRIVING..20

N.A. Akhmetova, G.A. Kazhigalieva, M.M. Shaizhanova
INTEGRATIVE TEACHING OF THE RUSSIAN LANGUAGE IN THE CONTEXT OF THE UPDATED CONTENT OF SCHOOL EDUCATION IN THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN...28

A.E. Abylkasymova, M.R. Kusherbaeva , S. Tamaev, D.A. Demissenova
ORGANIZATION OF INDEPENDENT WORK OF STUDENTS ON THE BASIS OF INTERDISCIPLINARY CONNECTIONS BETWEEN PHYSICS AND MATHEMATICS..42

I.N. Yersari, E.A. Bakirova
POSSIBILITY OF USING DIGITAL EDUCATIONAL RESOURCES IN THE TEACHING..56

К. Zhanabaev, A.Sh. Turganbayeva, B.B. Eshmetova
SEMANTICS OF STABLE TOPONYMIC UNITS OF ZHYRAU XV-XVIII CENTURIES - THE OBJECT OF PATRIOTIC EDUCATION..............................69

A.A. Kuralbayeva, N. Amirbek, D.B. Yesenkulova
METHODS OF TEACHING FIRST GRADERS TO EARLY READING AND WRITING...83

Kapalbek B.S., Orazkhan N.N.
SCIENTIFIC AND PEDAGOGICAL POSITIONS OF THE NATIONAL TEACHER IN RELATION TO PRIMARY SCHOOL (Dedicated to the 150th anniversary of Akhmet Baitursynov)...99

D.YE. Muratbekova, A.Zh. Sapargaliyeva
FEATURES OF PREPARATION OF FUTURE TEACHERS FOR THE FORMATION OF SPEECH ACTIVITY OF YOUNGER PUPILS......................110

A.S. Orynbekova, G.Zh. Menlibekova
EXPERIMENTAL RESEARCH WORK ON THE FORMATION OF THE READINESS OF FUTURE SOCIAL PEDAGOGUES FOR PROFESSIONAL ACTIVITY..126

E.A. Utebayeva, A.A. Soltanbekova, A.B. Shormakova
METHODOLOGICAL AND ETHNO-LINGUISTIC FOUNDATIONS OF IDIOETHNIC UNITS IN RELATION TO THE IMAGE OF A KAZAKH GIRL..136

M.E. Rakhmetov, Sadvakassova A.K
PRACTICAL PREREQUISITES FOR THE CREATION AND IMPLEMENTATION OF DISTANCE LEARNING PLATFORMS....................149

A. Syzdykbayeva, U. Abdigapbarova
ACADEMIC FRAUD BY POST-GRADUATE EDUCATION SUBJECTS: ESSENCE, CURRENT STATUS...161

Khalel Agnur
THE EFFECTIVENESS OF A PROFESSIONALLY–ORIENTED LANGUAGE COURSE IN THE FORMATION OF A FOREIGN -LANGUAGE INTERCULTURAL COMMUNICATIVE DISCOURSE OF FUTURE DIPLOMATS...179

M.Ye. Ybraim, S.B. Talip, L.K. Baktybaeva
AN ANALYSIS OF THE PSYCHO-PHYSIOLOGICAL CHARACTERISTICS OF “SCHOOL MATURITY” IN PRESCHOOL CHILDREN........................192

ECONOMICS

S.S. Ayubayeva, E. Zuperkiene, L.I. Kussainova, A.S. Ibrayeva
PUBLIC CONFIDENCE AS ONE OF THE ASPECTS OF REPUTATION MANAGEMENT OF PUBLIC SERVICE OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN...204

S.Kh. Beisembekova, M.R. Sikhimbayev, Z.K. Kaliaskarova, K.B. Zhumanazarov, A.K. Alpysbayeva
INNOVATIVE ACTIVITY IN THE SUBSOIL USE OF KAZAKHSTAN: THEORETICAL AND METHODOLOGICAL APPROACHES TO THE DEVELOPMENT OF ITS STATE REGULATION...221

G.M. Zhurynov, A.A. Mutaliyeva, A.Ye. Yesbolova, S.Dyrka
COOPERATION AND INTEGRATION OF SMALL DAIRY AND FOOD SUBCOMPLEXES INTO AN INNOVATIVE DEVELOPMENT ENVIRONMENT...237

B.N. Isabekov, S. Igilmanova, K.Khassenova, N.M. Anarbekov, A.K. Bakpayeva, B. Shoshay
INNOVATIVE DEVELOPMENT OF THE REGIONS OF KAZAKHSTAN: PROBLEMS AND PROSPECTS..252

A.S. Kadyrova, G.T. Kunurkulzhayeva, B.Z. Bolatova, M.Tleubergenova, N.B. Sultamuratova, M. Zhanat
MODERN STATE AND PROSPECTS OF INNOVATIVE DEVELOPMENT OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN..264

M.A. Kanabekova, L.K. Matkarimova, S.A. Faizullina
CURRENT STATE OF ECONOMIC DEVELOPMENT OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN...280

G. Kerimbek, B. Nurmaganbetova, Z. Imanbayeva, K. Satymbekova, A. Nurgaliyeva
THE MAIN DIRECTIONS OF IMPROVING THE ECONOMIC SITUATION OF THE ENTERPRISE...292

A. Kurmantaeva, Zh.A. Ospanbayev S.N. Abieva
THE CURRENT STATE OF STRUCTURAL CHANGES IN THE ECONOMY OF KAZAKHSTAN..305

G. Lukhmanova, G. Seitova, N.Sartanova, G. Abayeva
FINANCIAL RELATIONS IN AGRICULTURE OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN..317

A. Niyazbayeva, D. Amerzhanova, B. Kuantkan, A. Ibrasheva, R. Sartova, M. Karimbergenova
CONCEPTUAL ASPECTS OF INVESTMENT IN INNOVATIVE BRANCHES OF ECONOMICS...327

N.N. Nurmukhametov, Z.S. Bulkhairova, E.V. Belousova, S. Kossymbayeva
DEVELOPMENT OF HOUSING POLICY IN KAZAKHSTAN: CURRENT STATE AND PROBLEMS OF DEVELOPMENT..339

A.Piyazbayeva
ECONOMIC CONSCIOUSNESS AND ECONOMIC THINKING: THE DIALECTIC OF INTERCONNECTEDNESS..360

L.S. Spankulova, Z.K. Chulanova, Ye. Nuruly, Zh.S. Issayeva
METHODOLOGICAL APPROACHES TO ASSESSING THE INTRODUCTION OF DRUG INSURANCE...379

MEMORY OF SCIENTISTS

In memory of Doctor of Law, Professor, academician of NAS RK Baymakhanov Murat Tadji-Muratovich..397

Publication Ethics and Publication Malpractice in the journals of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan

For information on Ethics in publishing and Ethical guidelines for journal publication see http://www.elsevier.com/publishingethics and http://www.elsevier.com/journal-authors/ethics.

Submission of an article to the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan implies that the work described has not been published previously (except in the form of an abstract or as part of a published lecture or academic thesis or as an electronic preprint, see http://www.elsevier.com/postingpolicy), that it is not under consideration for publication elsewhere, that its publication is approved by all authors and tacitly or explicitly by the responsible authorities where the work was carried out, and that, if accepted, it will not be published elsewhere in the same form, in English or in any other language, including electronically without the written consent of the copyright-holder. In particular, translations into English of papers already published in another language are not accepted.

No other forms of scientific misconduct are allowed, such as plagiarism, falsification, fraudulent data, incorrect interpretation of other works, incorrect citations, etc. The National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan follows the Code of Conduct of the Committee on Publication Ethics (COPE), and follows the COPE Flowcharts for Resolving Cases of Suspected Misconduct (http://publicationethics.org/files/u2/New_Code.pdf). To verify originality, your article may be checked by the originality detection service Cross Check http://www.elsevier.com/editors/plagdetect.

The authors are obliged to participate in peer review process and be ready to provide corrections, clarifications, retractions and apologies when needed. All authors of a paper should have significantly contributed to the research.

The reviewers should provide objective judgments and should point out relevant published works which are not yet cited. Reviewed articles should be treated confidentially. The reviewers will be chosen in such a way that there is no conflict of interests with respect to the research, the authors and/or the research funders.

The editors have complete responsibility and authority to reject or accept a paper, and they will onh accept a paper when reasonably certain. They will preserve anonymity of reviewers and promote publication of corrections, clarifications, retractions and apologies when needed. The acceptance of a paper automatically implies the copyright transfer to the National Academy of sciences of the Republic of Kazakhstan.

The Editorial Board of the National Academy of sciences of the Republic of Kazakhstan will monitor and safeguard publishing ethics.

Правила оформления статьи для публикации в журнале смотреть на сайте:

www: nauka-nanrk.kz

ISSN 2518–1467 (Online),

ISSN 1991–3494 (Print)

http://www.bulletin–science.kz/index.php/en

Директор отдела издания научных журналов НАН РК *А. Ботанқызы*

Заместитель директор отдела издания научных журналов НАН РК *Р. Жәлиқызы*

Редакторы: *М.С. Ахметова, Д.С. Аленов*

Верстка на компьютере *Г.Д. Жадырановой*

Подписано в печать 30.06.2022.

Формат 60х881/8. Бумага офсетная. Печать - ризограф.

25,5 п.л. Тираж 300. Заказ 3.

Национальная академия наук РК

050010, Алматы, ул. Шевченко, 28, т. 272-13-19